

"De bereidheid tot enige druk op Israël is zeer gering"

De Nederlandse diplomaat Nikolaos van Dam, sinds 1996 ambassadeur in Ankara, schreef samen met journalist Jan Keulen het boek 'De vrede die niet kwam'. Twintig jaar diplomaat in het Midden-Oosten. De auteurs gaan in op de Palestijnse kwestie, Irak, Syrië, Libanon, fundamentalisme, de Arabische verhouding met het Westen, en democratie en mensenrechten. Op het buikbandje van het boek staat "Israël komt bijna overal mee weg", een citaat van Van Dam, die voor in het boek schrijft dat zijn opvattingen van strikt persoonlijke aard zijn. Een interview.

door Jurgen Maas

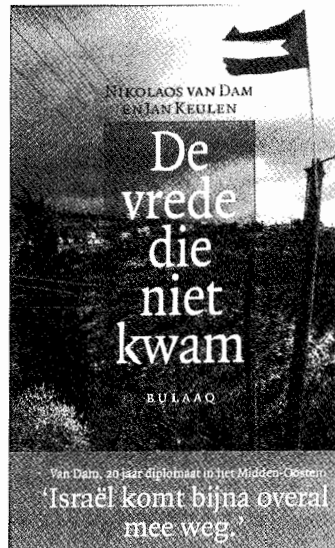
Het boek is een soort tweegesprek tussen u en Jan Keulen. Waarom die vorm?

"De belangrijkste reden is dat ikzelf niet in de gelegenheid was om aan zo'n boek te beginnen. In de vorm van een soort interview komen gedachten spontaner op. In januari vorig jaar hebben we een aantal dagen heel uitvoerig met elkaar gesproken en alles op band vastgelegd. Dat is later bewerkt. Ik ken Jan Keulen al sinds 1981, toen hij als correspondent voor *de Volkskrant* in Libanon werkzaam was. Ik was net begonnen als eerste secretaris op de Nederlandse ambassade in Beiroet. Sindsdien houden we contact."

U bent arabist en politicoloog en al ruim twintig jaar diplomaat in het Midden-Oosten. Bent u inmiddels, ik bedoel het gekscherend, een halve Arabier geworden?

"Nee. Ik ben altijd Nederlander gebleven. Als diplomaat weet ik afstand te bewaren. Tegelijkertijd kan ik ook in de huid van de plaatselijke bevolking kruipen, omdat ik de regio zo goed ken. Maar ze moeten kunnen zien dat ik als diplomaat mijn land vertegenwoordig. Dat is wel een stuk eenvoudiger

als de standpunten van de Nederlandse regering dicht bij die van jou liggen. En in het begin van mijn loopbaan bij Buitenlandse Zaken, denk ik nu achteraf, was die afstand een stuk groter."

Kunt u daar een voorbeeld van geven?

"Midden jaren zeventig was er heel weinig begrip voor de Palestijnen. De Palestijnen op enigerlei wijze officieel politiek erkennen was onmogelijk. Later is daar door een evenwichtiger beleid verandering in gekomen. In de Venetië-Verklaring van juni 1980 werd, weliswaar binnen het allesomvattende kader van een vredesregeling, veel meer het Palestijnse recht op zelfbeschikking erkend. In dat standpunt kon ik mij volledig vinden."

Toen u in Libanon werkzaam was, mocht u geen contact onderhouden met de PLO. Toch deed u dat.

"Dat waren informele contacten. Contact waaruit zou kunnen blijken dat je de PLO formeel erkende, was niet toegestaan.

U vond dat frustrerend.

"Als formeel contact met een van de hoofdrolspelers van het Arabisch-Israëlische conflict niet mag, kan dat frustrerend zijn. Het is dan moeilijk om effectief te werken. Zo moest ik een bezoek van Nederlandse kamerleden aan de PLO regelen, terwijl formeel contact verboden was.

En u mocht er ook niet bij aanwezig zijn?
"Nee, dat was zeker niet de bedoeling."

Heeft u ooit overwogen om van baan te veranderen, omdat uw standpunten teveel van die van de regering afweken?

"Nee. Bovendien, als je invloed wilt, kun je beter in het ambtelijk apparaat zitten."

Maar u moest advies uitbrengen waarin u, naar ik aanneem, ook weleens bepaalde standpunten had willen innemen die voor de regering niet acceptabel waren.

"Het gaat erom dat je geleidelijk meer doordrongen wordt van de politieke realiteit; dat het weinig zin heeft advies uit te brengen waar de minister niets mee kan."

Bent u weleens op de vingers getikt of gecorrigeerd?

"Ik zou het niet op de vingers getikt willen noemen. Maar toen Israël in 1978 Libanon binnenviel, schreef ik in een memo 'Israëlische invasie'. Het woord invasie werd door mijn chef veranderd in 'actie'. Zo lagen ongeveer de verhoudingen. Maar ik heb wel gelijk gekregen, want nu, twintig jaar later, zit Israël nog steeds in Libanon."

U schrijft dat er over het Midden-Oosten erg cliché-matig wordt gedacht.

"Men is over het algemeen nog al bevooroordeeld tegen de Arabische kant in het Arabisch-Israëlische conflict. Het is een ieders goed recht om veel sympathie voor Israël te hebben, maar het is vaak op gevoelens en vooroordelen gebaseerd. Zo geloven veel mensen nog steeds dat de Palestijnen in 1948 uit vrije wil hun land hebben verlaten. Er wordt vaak niet stilgestaan bij de realiteit."

Stoort u zich daaraan?

"Nou, ik zou het toch prettiger vinden als mensen hun gezond verstand gebruiken. Sommige dingen gelooft men gewoon, vanuit

de gedachte dat de westerse beschaving superieur is. In het boek geef ik als voorbeeld het door Israël verzonden verhaal dat Egyptische soldaten tijdens één van de Arabisch-Israëlische oorlogen in de woestijn hun schoenen uittrokken om sneller te kunnen lopen. Wie wel eens op een hete zomerdag op blote voeten op het strand aan de Middellandse Zee op blote voeten heeft gelopen, begrijpt dat je dat niet doet. De waarheid van het verhaal is dat Egyptische krijgsgevangenen gedwongen waren hun schoenen uit te trekken, zodat ze niet konden vluchten. Er is een gebrek aan kritische distantie. Men gelooft uit een zekere sympathie eerder mensen die men bewondert."

Waarom ligt die sympathie zo sterk bij Israël?

"Vanwege de Tweede Wereldoorlog, en het feit dat Israël haar case veel deskundiger heeft belicht. Ook het grote aantal Nederlandse correspondenten in Israël speelt een rol. Vergelijk dat maar eens met het aantal correspondenten in de rest van het Midden-Oosten."

Is die sympathie ook nog steeds te sterk aanwezig in het Nederlandse beleid?

"Ik zou het niet in die terminologie willen uitdrukken. Maar de sympathie voor Israël is onder het electoraat nog erg groot. Politici houden daar rekening mee."

U schrijft: "Als er twee staten komen moet de ene staat duidelijk joods zijn en de andere staat duidelijk Palestijns." Hoe verhoudt zich dat tot het recht op terugkeer van Palestijnse vluchtelingen?

"Volgens VN-resoluties hadden de Palestijnse vluchtelingen al lang terug moeten kunnen keren. Dat is niet gebeurd. De Israëlische politieke leiding wil dat niet, omdat daarmee het joodse karakter van de staat Israël wordt ondermijnd. Alleen joden in de diaspora mogen terugkeren."

En dat vindt u onrechtvaardig.

"Daar zit natuurlijk een groot stuk onrechtvaardigheid in. Palestijnen mogen niet naar hun geboortegrond terugkeren, terwijl joden in de diaspora ongelimiteerd naar Israël kunnen."

Foto: Bob Bronshoff

Jan Keulen en Nikolaos van Dam

Ziet u de Palestijnse vluchtelingen nog terugkeren?

"Ik acht die kans heel gering. Ik denk dat dat ook onder de Palestijnse vluchtelingen geleidelijk aan is geaccepteerd. Voor veel Palestijnen in de diaspora die ik heb gesproken is het gewoon een afgedane zaak. Het is ook nog maar de vraag of sommigen zich in een joodse staat willen vestigen?"

Wat opvalt, is dat u in het boek geen kritiek uit aan het adres van Arafat, terwijl hij dictatoriaal regeert en de mensenrechten schendt.

"Ik ben niet overal op ingegaan. Ja, goed daar had ik ook op in kunnen gaan, maar ik zou niet direct zeggen dat Arafat een dictator is."

De manier waarop hij de Palestijnse gebieden bestuurt is zeker niet democratisch te noemen.

"Het is niet onze stijl van regeren, maar ik zie op dit moment geen enkel alternatief. Arafat is de meest representatieve leider van het Palestijnse volk. Weet u een betere kandidaat die zo populair is? Bovendien is hij niet met 99,9 procent van de stemmen gekozen, zoals dat gaat in een aantal andere Arabische landen."

Vindt u het achteraf verstandig dat Arafat de

Oslo-akkoorden heeft gesloten?

"Dat weet ik niet."

Maar het boek heet 'De vrede die niet kwam'.

"Die kan nog komen. Arafat heeft er wel verstandig aan gedaan om met Israël te gaan onderhandelen. De stap die hij heeft gezet, was moedig, want hij bevond zich in een hele zwakke positie. Of het succes oplevert, moet nog blijken. Het is duidelijk dat in het afgelopen jaar weinig vooruitgang is geboekt."

Hoe kan het vredesproces weer vlot worden getrokken?

"Als beide partijen bereid zijn concessies te doen."

Is dat mogelijk in de huidige situatie?

"Alles is mogelijk, maar ik zie het et morgen niet direct van komen, omdat er voor Israël geen duidelijke politieke noodzaak is om concessies te doen."

U schrijft: "Ondanks alle problemen zijn de Palestijnen in 1998 wezenlijk verder dan in 1991, ze zijn dichterbij een oplossing, al dient die zich nog niet aan".

"Ja, dan ga ik er dus wel vanuit dat ze blijven praten. Maar ik schrijf ook ergens anders dat als het vredesproces niet wordt voortgezet, dat hele negatieve gevolgen kan hebben. De Palestijnen zijn nu verder omdat ze over allerlei zaken in gesprek zijn en als het goed gaat, wordt er ook over Jeruzalem onderhandeld."

Op korte termijn?

"Op korte termijn niet. Volgens 'Oslo' moeten de onderhandelingen over Jeruzalem in 1999 plaatsvinden. De huidige Israëlische regering is niet verantwoordelijk voor de Oslo-akkoorden, het heeft zich er uiteindelijk bij neergelegd, maar geeft er misschien toch een andere interpretatie aan dan de vorige regering."

Dat is wel zeker.

"Dus, het is in zekere zin de grote kunst om het vredesproces voort te zetten, zonder dat de Palestijnen de hoop verliezen op een oplossing. Bepaalde gebieden zijn nu pseudo-autonoom. Dat is een overgangssituatie naar een definitieve oplossing."

En wat zou die definitieve oplossing moeten zijn?

"Ik denk een Palestijnse staat, bestaande uit de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook. *That's it.* Goed, dat is heel kort door de bocht, maar dat moet de oplossing zijn."

Is het, gezien de talloze nederzettingen, realistisch?

"Ik denk dat het mogelijk is."

Maar dat zou bijvoorbeeld betekenen dat de nederzettingen worden ontruimd of dat de kolonisten Palestijns staatsburger worden.

"Bijvoorbeeld, ja."

Nogmaals, is dat realistisch?

"Ik denk dat dat kan."

U kunt zich voorstellen dat ruim 155 duizend kolonisten gedwongen worden te verhuizen?

"Misschien kunnen ze daar gewoon blijven wonen, maar dan in een andere hoedanigheid."

Wat blijft er dan over voor een Palestijnse staat?

"Dat gebied: de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook, zonder een Israëlsche militaire bezetting."

Maar met 155 duizend kolonisten.

"Misschien willen die daar niet blijven. Dat kan allemaal."

Maar hoe verhoudt zich dat tot het feit dat u schrijft dat Israël als strategie het creëren van voldongen feiten heeft?

"Daar zal, om tot een oplossing te kunnen komen, op een gegeven moment een eind aan moeten worden gemaakt."

Zou er meer internationale druk moeten worden uitgeoefend op Israël?

"Laat ik me beperken tot de politieke realiteit. De Verenigde Staten zijn de voornaamste hoofdrolspeler in het vredesproces. Zij zijn niet van plan druk uit te oefenen op Israël. Sterker nog: er is binnen de Amerikaanse Senaat en het Huis van Afgevaardigden zelfs een sterke lobby om Jeruzalem officieel als hoofdstad van Israël te erkennen en om de Amerikaanse ambassade van Tel Aviv naar Jeruzalem te verplaatsen.

"Ik heb Netanyahu diverse malen horen spreken over de behoefte van Israël om uit defensie-overwegingen de beschikking te houden over de *great defensive wall*, en hij bedoelt dan de Westelijke Jordaanoever. Vanuit strategisch oogpunt misschien begrijpelijk, maar zolang niemand Israël kan overtuigen van de noodzaak om zich in ruil voor vrede terug te trekken uit de bezette gebieden, zie ik dat dus ook niet gebeuren."

Zou de Europese Unie dan niet een sterkere rol moeten spelen?

"Ik ga niet op de stoel zitten van de minister van Buitenlandse Zaken. Ik constateer gewoon dat in de huidige internationale politieke constellatie de bereidheid tot enige druk op Israël zeer gering is."

Dat betekent dat Israël voorlopig overal mee weg blijft komen.

"Nou, ik heb niet gezegd dat Israël overal mee wekomt, maar bijna overal. U heeft net als de uitgever het zinnetje eruit gelicht: Israël komt bijna overal mee weg."

Wat bedoelde u dan met dat zinnetje?

"Dat bijna alles wordt gedoogd; de bezetting van Zuid-Libanon, de annexatie van Oost-Jeruzalem, de bouw van nederzettingen in de bezette gebieden, het feit dat het aantal Palestijnen woonachtig in Oost-Jeruzalem steeds kleiner wordt. Er is kritiek, maar daar blijft het bij. Er is kritiek op de bouw van Har Homa, maar de betonmolens draaien door."

En u ergert zich daaraan.

"Daar laat ik me niet over uit. Dan moet u mijn boek lezen. Ik vind het natuurlijk geen gezonde situatie."

Nikolaos van Dam & Jan Keulen

De vrede die niet kwam.

Amsterdam: Bulaag, 1998

ISBN 90 5460 030 6 f. 38,50.